

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»

КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК, ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА ПРИКЛАДНОЇ МАТЕМАТИКИ

(повна назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з навчально-виховної
роботи

Галина ЄВСЄЄВА

« 01 » вересня 2021 року

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«Обробка актуальних експериментальних даних математичними і
комп'ютерними методами»**

(назва навчальної дисципліни)

спеціальність 122 «Комп'ютерні науки»
(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма «Комп'ютерні науки»
(назва освітньої програми)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

форма навчання денна
(денна, заочна, вечірня)

розробники Єршова Ніна Михайлівна, Кривенкова Людмила Юріївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами» належить до переліку варіативних компонент циклу професійної підготовки освітньо-професійної програми «Комп'ютерні науки». Забезпечує професійний розвиток бакалавра та спрямована на формування в майбутнього фахівця знання основних понять обробки даних активного експерименту, математичних методів пошукової оптимізації і застосування інструментів пакету аналізу та надбудови «Пошук рішення» Excel для обробки експериментальних даних. Зміст дисципліни: планування експерименту в задачах дослідження систем, кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту, методи пошукової оптимізації, оптимізація параметрів технологічних процесів, чисельні методи вирішення задач нелінійного програмування, математичне моделювання і оптимізація на основі планування експерименту, методика планування, проведення і обробки даних активного експерименту.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Години	Кредити	Семестр	
			VII	
Всього годин за навчальним планом, з них:	135	4,5	135	
Аудиторні заняття, у т. ч.:	60		60	
лекції	30		30	
лабораторні роботи	16		16	
практичні заняття	14		14	
Самостійна робота, у т. ч.:	75		75	
підготовка до аудиторних занять	30		30	
підготовка до контрольних заходів	5		5	
виконання курсового проекту або роботи				
опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях	40		40	
підготовка до екзамену				
Форма підсумкового контролю			залік	

3. СТИСЛИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни. Метою викладання дисципліни «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами» є формування у майбутнього фахівця знання основних понять обробки даних активного експерименту, математичних методів пошукової оптимізації і застосування інструментів пакету аналізу та надбудови «Пошук рішення» Excel для обробки експериментальних даних.

Завдання дисципліни. Основними завданнями вивчення дисципліни «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами» є ознайомлення майбутніх фахівців з основними теоретичними поняттями, набуття знань дисперсійного, кореляційно-регресійного аналізу даних активного експерименту, методів пошукової оптимізації, оптимізації параметрів технологічних процесів, математичного моделювання і оптимізації на основі планування експерименту та формування навичок побудови математичних моделей регресії відгуку.

Пререквізити дисципліни. Успішне опанування курсу «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами» передбачає знання та навички з дисциплін: «Математичний аналіз», «Теорія ймовірностей, ймовірнісні процеси та математична статистика», «Інформатика», «Чисельні методи».

Постреквізити дисципліни. Знання, які бакалаври отримують під час вивчення дисципліни «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами», будуть використані при вивченні дисциплін «Інтелектуальний аналіз даних», «Моделювання систем», «Сучасна теорія управління динамічними системами», «Теорія оптимального управління динамічними процесами» і виконанні кваліфікаційної роботи.

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі комп'ютерних наук або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів комп'ютерних наук, інформаційних технологій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК-2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-6. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК-1. Здатність до математичного та логічного мислення, формулювання та досліджування математичних моделей, зокрема дискретних математичних моделей, обґрунтування вибору методів і підходів для розв'язування теоретичних і прикладних задач в галузі комп'ютерних наук, інтерпретування отриманих результатів.

СК-2. Здатність до виявлення закономірностей випадкових явищ, застосування методів статистичної обробки даних та оцінювання стохастичних процесів реального світу.

Програмні результати навчання:

РН-4. Оцінювати предмет навчальної діяльності, визначати загальну мету і конкретні задачі, вибирати адекватні засоби їх розв'язання для досягнення результату, здійснювати необхідний самоконтроль, використовувати довідкову літературу і технічну документацію, розвивати та застосовувати у професійній діяльності свої творчі здібності, організовувати робоче місце, планувати робочий час.

РН-6. Проявляти допитливість, схильність до ризику, вміння мислити, надихатись новими ідеями, втілювати їх, запалювати ними оточуючих, комбінувати та експериментувати.

РН-13. Розв'язувати типові задачі з використанням основних теорем теорії ймовірностей; будувати закони розподілу випадкових величин і обчислювати їх числові характеристики; будувати моделі випадкових процесів та здійснювати їх аналіз; застосовувати ймовірнісно-статистичні методи для оцінки стохастичних процесів; використовувати сучасні середовища для розв'язування задач статистичної обробки експериментальних даних.

Заплановані результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни у студента має бути сформовано:

- уявлення про цілі, завдання та організацію експерименту;
- здатність забезпечити вирішення професійних задач, що пов'язані з обробкою експериментальних даних;
- ознайомлення з проблемами та основними методами обробки експериментальних даних;
- знання програмного матеріалу: основні поняття і методи із всіх розділів курсу;
- вміння використовувати сучасні інформаційні та комп'ютерні технології.

знати:

- основи дисперсійного, кореляційного та регресійного аналізу даних активного експерименту;
- критерії перевірки статистичних гіпотез: t-критерій, критерій Фішера;
- основні принципи планування активного експерименту: побудова моделей регресії відгуку на основі результатів експерименту, перевірка моделей регресії відгуку на адекватність і статистичну значимість;
- технологію роботи із інструментами пакету аналізу та надбудовою «Пошук рішення» MS Excel, що пов'язані з обробкою експериментальних даних.

вміти:

- використовувати комп'ютерні засоби для проведення апроксимації даних експерименту;
- проводити дисперсійний та кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту;
- обробляти результати експериментів в MS Excel, інтерпретувати результати та робити висновки;
- представляти результати обробки даних для їх подальшого аналізу та використання.

Методи навчання: словесні методи (лекція); наочні методи (ілюстрація); практичні методи (вправа, практична робота).

Форми навчання: фронтальні; групові; аудиторні; позааудиторні.

4. СТРУКТУРА (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН) ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин, у тому числі				
	усього	л	п	лаб	с/р
Змістовий модуль 1. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту					
1. Планування експерименту в задачах дослідження систем	10	2			6
2. Дисперсійний аналіз даних спостережень	6	4			4
3. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту	20	4	2	4	10
4. Прогнозування на основі моделі регресії і методів оптимізації	14	2	2	4	6
Разом за змістовим модулем 1	50	12	4	8	26
Змістовий модуль 2. Методи пошукової оптимізації					
1. Оптимізація параметрів технологічних процесів	15	4	2		9
2. Чисельні методи пошуку рішень задач нелінійного програмування	36	8	4	4	20
3. Комп'ютерне моделювання і оптимізація на основі планування експерименту	28	4	4	4	16
4. Методика планування, проведення та обробки даних експерименту	6	2			4
Разом за змістовим модулем 2	85	18	10	8	49
Усього годин	135	30	14	16	75

5. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

№ зан.	Тема заняття	Кількість годин
1	Планування експерименту в задачах дослідження систем. Основні задачі планування експерименту. Класифікація досліджень. Математична модель для дослідження систем.	2
2-3	Дисперсійний аналіз даних спостережень. Однофакторний дисперсійний аналіз. Перевірка однорідності вибірок. Оцінка адекватності моделі регресії відгуку.	4
4-5	Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту. Основні зведення про кореляційно-регресійний аналіз. Створення математичних моделей регресії відгуку. Оцінка якості моделі регресії. Порівняння моделей регресії в природної і кодової формі.	4
6	Прогнозування на основі моделі регресії і методів оптимізації. Обробка даних експерименту з допомогою інструментів пакета аналізу і надбудови «Пошук рішення».	2
7-8	Методи пошукової оптимізації. Оптимізація параметрів технологічних процесів з допомогою надбудови «Пошук рішення»	4
9-11	Чисельні методи пошуку рішень задач нелінійного програмування: сіток, покоординатного пошуку (Гауса-Зейделя),	6

	градієнтний, крутого сходження (Бокса-Вілсона)	
12-14	Комп'ютерне моделювання і оптимізація на основі планування експерименту. Вирішення задач пошукової оптимізації чисельними методами.	6
15	Методика планування, проведення та обробки даних експерименту	2

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ зан.	Тема занять	Кількість годин
1	Однофакторний дисперсійний аналіз даних спостережень. Оцінка адекватності моделі регресії відгуку.	2
2	Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту. Створення математичних моделей регресії відгуку. Оцінка якості моделі регресії відгуку.	2
3-4	Методи пошукової оптимізації. Оптимізація параметрів технологічних процесів.	4
5-7	Чисельні методи пошуку рішень: покоординатного пошуку (Гауса-Зейделя), градієнтний.	6

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

№ зан.	Тема занять	Кількість годин
1-2	Робота 1. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту	4
3-4	Робота 2. Прогнозування на основі моделі регресії і методів оптимізації	4
5	Робота 3. Пошук рішень задач методом Гауса-Зейделя	4
6-8	Робота 4. Комп'ютерне моделювання і оптимізація на основі планування експерименту	4

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ п/п	Вид роботи / Назва теми	Кількість годин
		30
1	Підготовка до аудиторних занять	2
2	Підготовка до контрольних заходів	40
3	Опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях:	
	Розробка моделей регресії відгуку і їх апроксимація	6
	Розробка матриць планування експериментів	6
	Формування вибірки із вибірок малого обсягу	6
	Технологія побудови лінії тренду	4
	Технологія роботи з надбудовою «Пошук рішення»	6
	Технологія роботи з інструментами пакету аналізу	8
	Методика планування, проведення та обробки даних експерименту	4

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методами контролю знань з дисципліни «Обробка актуальних експериментальних даних математичними і комп'ютерними методами» є усний метод, письмовий, самоконтроль та самооцінка.

10. ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Структура оцінювання видів навчальної роботи студента у кожному змістовому модулі

Змістовий модуль 1. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту

№ п/п	Вид навчальної роботи студента	Максимальна кількість балів
1	Виконання лабораторних робіт: 1. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту	40 (20 балів * 2 лабораторні роботи)
	2. Прогнозування на основі моделі регресії і методів оптимізації	
2	Виконання практичних робіт: 1. Однофакторний дисперсійний аналіз даних спостережень. Оцінка адекватності моделі регресії відгуку.	40 (20 балів * 2 практичні роботи)
	2. Кореляційно-регресійний аналіз даних активного експерименту. Створення математичних моделей регресії відгуку. Оцінка якості моделі регресії відгуку.	
3.	Захист лабораторних робіт	20
	Разом	100

Змістовий модуль 2. Методи пошукової оптимізації

№ п/п	Вид навчальної роботи студента	Максимальна кількість балів
1	Виконання лабораторних робіт: 1. Пошук рішень задач методом Гауса-Зейделя	40 (20 балів * 2 лабораторні роботи)
	2. Комп'ютерне моделювання і оптимізація на основі планування експерименту	
2	Виконання практичних робіт: 1. Методи пошукової оптимізації. Оптимізація параметрів технологічних процесів.	40 (20 балів * 2 практичні роботи)
	2. Чисельні методи пошуку рішень: покоординатного пошуку (Гауса-Зейделя), градієнтний.	
3.	Захист лабораторних робіт	20
	Разом	100

Критерії оцінювання лабораторних робіт

Максимальна кількість балів за виконання однієї лабораторної роботи – 20. Загальна кількість лабораторних робіт – 2.

Кількість балів «20» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. Моделювання задач виконано логічно

послідовно, отримано правильні результати. Робота оформлена охайно.

Кількість балів «17-19» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. Моделювання задач виконано логічно послідовно, отримано в цілому правильні результати, однак мають місце різні несуттєві помилки. Робота оформлена охайно.

Кількість балів «14-16» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. Моделювання задач виконано логічно послідовно, отримано в цілому правильні результати, однак мають місце різні несуттєві помилки. Робота оформлена не досить охайно.

Кількість балів «11-13» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. При моделюванні задач отримано в цілому правильні результати, однак мають місце суттєві помилки. Робота оформлена не досить охайно.

Кількість балів «9-10» – ставиться, якщо студент у відведений час неповністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта, не всі отримані результати є правильними, робота оформлена неохайно.

Кількість балів «0-8» – ставиться, якщо студент у відведений час не виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта, при моделюванні задач мають місце суттєві помилки.

Критерії оцінювання захисту лабораторних робіт

Максимальна кількість балів за захист однієї лабораторної роботи – 10. Загальна кількість лабораторних робіт – 2.

При захисті лабораторної роботи студент повинен відповісти на 2 питання щодо даної роботи. Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання – 5 балів.

Відповідь на питання

Кількість балів «5» – ставиться студенту за повну, змістовну, правильну відповідь на питання щодо даної роботи.

Кількість балів «4» – ставиться студенту за загалом правильну відповідь на питання щодо даної роботи. Але відповідь не повністю розкриває суть питання.

Кількість балів «3» – ставиться студенту за відповідь на питання щодо даної роботи, в якій не повністю розкривається суть поставленого питання і мають місце різні незначні помилки.

Кількість балів «0-2» – ставиться студенту за відсутність конкретної відповіді на питання щодо даної роботи. Відповідь носить поверхневий безсистемний характер, наявні грубі помилки, що свідчить про відсутність у студента мінімуму знань з дисципліни.

Критерії оцінювання практичних робіт

Максимальна кількість балів за виконання однієї практичної роботи – 20. Загальна кількість практичних робіт – 2.

Кількість балів «20» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. Розв'язання задач виконано логічно послідовно, отримано правильні результати.

Кількість балів «15-19» – ставиться, якщо студент у відведений час повністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта. При розв'язанні задач отримано в цілому правильні результати, однак мають місце різні незначні помилки.

Кількість балів «9-14» – ставиться, якщо студент у відведений час неповністю виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта, не всі отримані результати є правильними.

Кількість балів «0-8» – ставиться, якщо студент у відведений час не виконав обсяг робіт відповідно до передбаченого варіанта, при розв'язанні задач мають місце суттєві помилки.

Підсумкова оцінка з дисципліни визначається як середньоарифметична оцінка між підсумковими оцінками за змістові модулі 1 та 2.

11. ПОЛІТИКА КУРСУ

Порядок зарахування пропущених занять:

- пропущена лекція відпрацьовується підготовкою реферату відповідно до теми пропущеного заняття та його захистом.
- пропущені лабораторні заняття відпрацьовуються студентами виконанням відповідної лабораторної роботи самостійно та її захистом.
- пропущені практичні заняття відпрацьовуються студентами виконанням відповідної практичної роботи самостійно.

Зміни в нарахуванні балів у випадках несвоєчасного виконання завдань не відбувається.

Дотримання академічної доброчесності студента передбачає:

- самостійне та добросовісне виконання завдань, в тому числі поточного та підсумкового контролю;
- відповідальне ставлення до своїх обов'язків;
- повага до честі й гідності інших осіб;
- посилення на джерела інформації у разі запозичення ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- використання при виконанні завдань лише перевірених та достовірних джерел інформації.

За порушення академічної доброчесності студент може бути притягнутий до академічної відповідальності (повторне проходження оцінювання).

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бахрушин В. Є. Методи аналізу даних: навчальний посібник для студентів. Запоріжжя: КТУ, 2011. 268 с.
2. Горват А. А., Молнар О. О., Мінкович В. В. Методи обробки експериментальних даних з використанням MS Excel: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ, «Говерла», 2019. 160 с.
3. Засименко В. М. Основи теорії планування експерименту: навч. посібник. Львов: Видав. ДУ «ЛП», 2000. 205 с.
4. Ершова Н. М., Деревянко В. Н., Тимченко Р. А., Шаповалова О. В. Обработка данных средствами Excel при планировании эксперимента: учеб. пособие для вузов. Д.: ПГАСА, 2012. 350 с.
5. Ершова Н. М. Реализация в среде электронных таблиц методов корреляционно-регрессионного анализа и прогнозирования. Днепропетровск: ПГАСА, 2002. 50 с.
6. Ершова Н. М., Цыбрий Л. В. Корреляционно-регрессионный анализ данных наблюдений. Модуль 3 дистанционного курса по дисциплине «Математическое моделирование экономических задач». Днепропетровск: ПГАСА, 2003. 64 с.
7. Косарев Е. Л. Методы обработки экспериментальных данных. [Электронный ресурс] Электрон. дан. М.: Физматлит, 2008. 208 с.
8. Фаддеев М. А. Обработка результатов эксперимента: учеб. пособие для студ. вузов. СПб: Лань, 2008. 128 с.
9. Низаметдинов Ш. У., Румянцев В. П. Анализ данных: учебное пособие. Москва, Изд. МИФИ, 2012.

Допоміжна

1. Радченко С. Г. Математичне моделювання та оптимізація технологічних систем: навч. посібник. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2001, 88 с.
2. Томашевський О. В., Рісіков В. П. Комп'ютерні технології статистичної обробки даних: навчальний посібник. Запоріжжя: Запорізький національний технічний університет, 2015. 175 с.
3. Чернєва О. С. Основи наукових досліджень: навч. посібник. О.: ОДАБА, 2010. 82 с.
4. Ершова Н. М. Дисперсионный анализ данных наблюдений. Конспект лекций. Днепропетровск, ПГАСА, 2010. 72 с.
5. Ершова Н. М. Корреляционно-регрессионный анализ данных наблюдений. Методические указания и задания. Днепропетровск, ПГАСА, 2008. 54 с.
6. Ершова Н.М. Обработка данных средствами Excel / Н.М. Ершова. – Днепропетровск: ПГАСА, 2009. – 164 с.
7. Ершова Н. М. Методика планирования и проведения эксперимента при обработке данных средствами Excel. Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Дніпропетровськ: ПДАБтаА, 2009. № 2. С. 7-18.
8. Ершова Н. М. Дисперсионный анализ данных наблюдений с помощью пакета анализа приложения Excel. Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Дніпропетровськ: ПДАБтаА, 2009. № 3. С. 10-20.

13. INTERNET-РЕСУРСИ

1. Безкоштовний пакет з статистичного моделювання, аналог SPSS <http://www.gnu.org/software/pspp/>
2. Роганов, В. Р., Роганова Э. В., Серёдкин А. Н. Обработка экспериментальных данных. [Электронный ресурс]. Электрон. дан. Пенза: ПензГТУ, 2014. 164 с.
3. Бурнаева, Э. Г., Леора С. Н. Обработка и представление данных в MS Excel. [Электронный ресурс]: учеб. пособие. Электрон. дан. СПб.: Лань, 2016. 156 с. Режим доступа: <http://e.lanbook.com/book/71706>

Розробники: _____ (Ніна ЄРШОВА)

_____ (Людмила КРИВЕНКОВА)
(підпис)

Гарант освітньої програми _____ (Наталя ВЕЛЬМАГІНА)
(підпис)

Силабус затверджено на засіданні кафедри комп'ютерних наук, інформаційних технологій та прикладної математики

Протокол від «30» серпня 2021 року № 1